

Per una renda bàsica universal i incondicional més enllà de la situació actual: una proposta per a un món que s'acaba

Núria Alabao^a, Bru Laín^b i Daniel Raventós^c

Paraules clau: pobresa, desigualtat, renda bàsica, rics, pobres

La crisi econòmica i social resultant de la pandèmia de la Covid-19 no té precedent en la història recent. Les conseqüències econòmiques i socials seran implacables per a les classes populars i, en general, per al conjunt de la població. Davant d'aquesta situació no caben mitges tintes. Necessitem mecanismes que garantitzin l'existència material de la població i la proposta de la Renda Bàsica pot aconseguir-ho: una garantia universal i incondicional per a tota la població per no deixar a ningú endarrere.

Les condicions d'existència material per a la majoria de la població no rica s'estan deteriorant a marxes forçades. El març, el primer mes de confinament, va portar unes dades veritablement preocupants i n'hi ha una que així ho testifica: més de 302.000 persones aturades, de les quals la immensa majoria en la segona meitat del mes, quan va començar el confinament, i gairebé 834.000 llocs de treball destruïts segons les dades d'afiliació a la seguretat social. I més espectacular encara, si és que pot ser: aquestes xifres no inclouen les persones afectades pels ERTO, ja que la definició d'"atur registrat" no les comptabilitza com a aturades, encara que superin ja al voltant de 4 milions de treballadors i treballadores en tot

a. Periodista i membre de la [Fundación de los Comunes](#).

b. Professor de sociologia a la Universitat de Barcelona i secretari de la [Xarxa Renda Bàsica](#).

c. Professor titular la Facultat d'Economia i Empresa de la Universitat de Barcelona, president de la Xarxa Renda Bàsica i editor de la revista [Sin Permiso](#).

2 | Barcelona Societat – Opinió i anàlisi

el regne d'Espanya. Milers de persones treballadores veuen retardada la prestació d'atur davant del [col·lapse del Servei Públic d'Ocupació Estatal](#). Les dades d'abril seran encara més demolidores. L'[FMI preveu](#) que l'any 2020 tindrà la pitjor recessió des del 1929. I en el cas de l'economia espanyola, l'atur, segons el mateix FMI, pot arribar al 21% el 2020 —l'any 2019 era del 14%—. Per la seva banda, l'[OIT preveu](#) només fins al juny la pèrdua de 195 milions de llocs de treball.

Davant d'una situació que ningú, absolutament ningú, nega que serà, que és ja, extraordinària per desconeguda i desastrosa per a la immensa majoria de la població, no és estrany que la proposta de la renda bàsica —una assignació pública monetària incondicional a tota la població— hagi estat de les més escoltades i llegides en els primers dies de l'estat d'emergència. Hem constatat que persones que, segons declaracions pròpies, mai no havien defensat aquesta proposta, davant de la gravetat de la situació, la considerin ara “completament necessària”. Fins i tot el mateix *Financial Times* publicava un editorial fa pocs dies en el qual manifestava, sorprenentment: “La redistribució s’ha de situar a l’agenda; els privilegis dels més rics s’han de posar en qüestió. Polítiques fins ara considerades excèntriques, com ara la renda bàsica o la imposició sobre la riquesa, han de començar a considerar-se”. Es pot constatar, també, que altres persones s’han enrocat encara més en la seva oposició a la incondicionalitat i la universalitat de la renda bàsica, sense cap dubte.

No és del tot innecessari recordar que hi ha qui entén per renda bàsica les més variades i rocambolesques formes condicionades d'ajuts per a pobres. Alguns dels seus “nous defensors”, en realitat, defensen una prestació condicionada en alguna de les seves moltes variants.

Apel·lar a la millora dels desastrosos programes autonòmics de rendes mínimes o garantides, [fins i tot del millor](#), —sempre condicionats a la situació laboral—, com sembla [estar estudiant el Govern](#), sembla una estratègia deplorable, més fins i tot per als qui es troben (ja des d'abans del confinament) en els marges del mercat laboral.

Quan es produeixen situacions extraordinàries, poden diferenciar-se dos grans grups d'opinions pel que fa a les mesures que cal adoptar: 1) els qui defensen “millorar el que ja es té” i 2) els qui consideren que s’han de considerar mesures extraordinàries —encara que sigui en l’accepció simple de *no ordinàries* o *habituals*—. En aquest segon grup es troben els qui firmen aquest article i que defensen el desplegament d’una renda bàsica incondicional i universal.

Les objeccions contra la renda bàsica

Aquests dies, davant de l’increment de veus que defensaven la renda bàsica, s’han pogut observar arguments contraris a la proposta més o menys tradicionals, però que s’emmarquen en aquesta conjuntura tan extraordinària. Una petita però molt representativa mostra de les esmentades objeccions a la renda bàsica (encara que en sigui una versió immediata i molt “rebaixada”) que trobem últimament, és la següent:

1. Els ajuts han de dirigir-se als qui “més ho necessiten” i, per tant, cal excloure’n els qui sobrepassen un llindar de renda determinat. Dit d’una altra manera: la universalitat de la renda bàsica en aquesta ocasió és ben poc oportuna. Hi ha qui, a més, qualifica de “purisme” la defensa de la incondicionalitat i universalitat.

3 | Barcelona Societat – Opinió i anàlisi

2. Els recursos fets servir per finançar la renda bàsica s’haurien de treure d’altres serveis imprescindibles, com ara els serveis universals de sanitat i de l’educació pública. Així que la renda bàsica és totalment inadmissible, més encara en un moment en què aquests serveis universals requereixen més finançament que mai. Hi ha qui ha dit sense posar-se vermell que la renda bàsica seria en detriment de la sanitat pública!

3. La renda bàsica no és una mesura que per si sola pugui solucionar els problemes immensos que està generant la crisi pandèmica —i, hi afegim nosaltres, la situació prèvia econòmica de la qual partíem que ja apuntava negríssims nuvolots a l’horitzó—.

Creiem que aquestes objeccions són fàcils d’abordar.

Resposta a l’objecció 1

No hi ha dubte que la universalitat de la renda bàsica és contraintuïtiva per a algunes persones. Per què la rebrien també els rics? Per què no es concentren esforços en els qui més ho necessiten? És sabut que quan s’estableix una línia o llindar, podem cometre dos tipus d’errors: el fals positiu i el fals negatiu. El primer apareix quan algú “passa la prova” i no hauria de fer-ho (als quals vulgarment s’anomena diu *gorrers* o que cometen frau); el segon, quan algú “no supera la prova”, però hauria d’haver-la superat (els qui queden exclosos a causa del mateix disseny de la prestació o del mal funcionament administratiu). Si se li atorga una renda condicionada a algú que no l’hauria de percebre, es comet el primer error; si no se li dona a algú que efectivament la necessita, ateses les circumstàncies, l’error és molt més greu i injustificable. I cal que recordem que de la població pobra que existia abans de la crisi pandèmica en el regne

d’Espanya només rebien rendes condicionades bastant menys del 10%?¹ Com bé [explica](#) Scott Santens:

“Un estudi d’ajuts condicionats a 30 països va trobar una mitjana d’error sorprenentment alta. Si el seu objectiu fos portar menjar als desnodrits, creus que condicionar l’assistència als que estan en el 40% inferior es traduiria en una assistència a la majoria dels desnodrits? Pot ser que ho pensis, però segons l’estudi, te’n faltaria un enorme [50%](#). Un altre estudi amb 38 programes d’ajuts a 23 països va trobar que apuntant a la pobresa s’exclou entre el [44%](#) i el [97%](#) de les persones a qui els programes estan destinats a arribar. Així de fàcil és traçar una línia i deixar fora a la majoria de les persones que vols ajudar.”

En un [estudi recent](#) es va revelar que els qui perceben ajuts com a “mereixedors” i que no la perceben com “no mereixedors” es divideixen de manera molt marcada en relació amb la seva satisfacció amb el govern: entre els primers augmenta un 0,6%; en els segons disminueix un 10,5%, la qual cosa equival a mostrar que la valoració negativa del govern és 17,5 vegades superior que la positiva. Un govern hauria de tenir-ho molt en compte.

I l’objecció que creiem més important: si una renda bàsica es finança, [com s’ha proposat](#), mitjançant una reforma de l’IRPF que beneficiï el 80% de la població menys rica (la situada per sota del 20% més ric), el qui “no ho mereix” la pagarà en la declaració d’IRPF corresponent. Encara més, en la situació tan extraordinària que vivim, [s’ha fet una](#)

1. Tots els ajuts que el govern ha posat en marxa i que van destinats a les persones que han perdut ara el seu lloc de treball, als autònoms, a les petites empreses... són, per descomptat, molt necessàries, però cal recordar que partíem, en començar el 2020, de 8 milions de pobres, dels quals només una part insignificant rep els subsidis condicionats.

4 | Barcelona Societat – Opinió i anàlisi

[proposta encara més senzilla](#) per la convicció de la urgència que s’ha d’adoptar: que es doni a qui ho demani sense comprovacions llargues i inútils *a priori*. I si algú “que no ho mereixi” la demana i la rep, que se li descompti en la declaració d’IRPF del 2021. L’Estat té molts recursos perquè “qui no ho mereixi” no s’aprofiti de la situació. Però l’important és que qui ho necessita la rebi segur. D’aquí ve la conveniència de la universalitat.

Aquests dies encara podem trobar polítics i acadèmics d’esquerres —als de dretes ja se’ls ho suposa— que consideren que la renda bàsica és una mesura cara. Cara? [Escrivia](#) recentment Luis Flores, d’Ecologistes en Acció: “A Europa, la flexibilització quantitativa anunciada pel Banc Central Europeu té el trist nom de [Pandemic Emergency Purchase Programme](#) (PEPP). Disposa de 750.000 milions d’euros”, que en gran part es destinaran, [tal com ha denunciat Ecologistes en Acció](#), a comprar bons de les principals corporacions del continent ([aquí la llista completa](#)). Entre els beneficiaris es troben algunes de les empreses de combustibles fòssils més contaminants, com ara Enel, Total, Repsol, Shell, Naturgy o ENI. Per a molts opinòlegs tant de dreta com d’esquerra —que també n’hi ha— sempre sembla car quan es tracta de mesures que van destinades a la població no rica. El que és trist i alarmant, sobretot per als d’esquerres, és que no semblin tan cares en el primer cas.

L’estat té molts recursos que no ha utilitzat: retallar el pressupost de l’exèrcit de [més de 10.000 milions](#) —de fet, ha optat pel contrari, donar-li protagonisme—; perseguir decididament el frau i l’evasió fiscal —es calcula en més de 140.000 milions² d’euros de fortunes procedents del

regne d’Espanya, és a dir, més del 10% del PIB—; retirar la nacionalitat a qui no pagui els impostos que hauria de pagar a partir d’un volum determinat; imposar a les grans fortunes un impost fort, etcètera. En fi, potser més aviat que tard és evident per al mateix govern que és més costós no implantar una renda bàsica per posar-la immediatament en funcionament, especialment en termes humans i socials, en particular per a les dones, que majoritàriament es troben en pitjors condicions econòmiques que els homes.

Resposta a l’objecció 2

Els recursos de la renda bàsica no cal treure’ls necessàriament de serveis universals imprescindibles com són la sanitat i l’educació públiques. De fet, els qui defensem que la renda bàsica ha de convertir-se en una eina d’emancipació, pensem que caldria fer-ne el desplegament de bracet amb la defensa i amb l’ampliació, si escau, dels mecanismes de renda indirecta com són els principals eixos de l’estat del benestar: salut, educació i dependència. És per això que a l’esmentat model de finançament no es treu ni un cèntim de tots aquests serveis, encara que podrien treure’s perfectament d’altres partides pressupostàries, com ara l’exèrcit, la casa reial, etcètera. I poden obtenir-se també altres ingressos amb un marcatge objectiu més igualitari. Vegem-ne un exemple: si només s’implantés un impost del 10% a la dècima més rica de la població del regne d’Espanya (sense comptar el seu habitatge de residència), podrien obtenir-se més de 96.000 milions d’euros³. Cal tenir clar que aquí no es tenen en compte els diners que els més rics tenen en paradisos fiscals i només es comptabilitza la riquesa coneguda. 96.000 és una quantitat impressionant. I si fos

2. Set bilions d’euros procedents de tot el món.

3. Agraïm a Jordi Arcarons la cessió d’aquestes dades.

5 | Barcelona Societat – Opinió i anàlisi

del 20%, s'obtidrien, és clar, 168.000 milions d'euros. Tot i això, aquest 10% de la població continuaria sent rica, sense cap dubte. Un altre exemple: també podria implantar-se un impost segons el nivell de riquesa, tal com proposa Piketty al seu últim llibre *Capital i ideologia*: a qui disposi de 100 vegades el patrimoni mitjà, se li aplicaria un tipus del 10%; a qui el tingui de 1.000 vegades, del 60%; a qui el tingui de 10.000 vegades, del 90%. De possibilitats n'hi ha moltes.

Entrem així en una qüestió fonamental: la necessitat de replantejar democràticament els drets de propietat. Les grans constitucions republicanes —la mexicana del 1917, la de Weimar del 1919 o la de la segona república espanyola del 1931, entre d'altres— van especificar clarament que la propietat privada havia d'estar al servei de l'interès públic. Vegem només el que deia la mexicana: “la nació tindrà el dret d'imposar a la propietat privada les modalitats que dicti l'interès públic”. El que ja s'ha convertit en un clamor és que no pot mantenir-se el nivell accelerat de desigualtats emprès a partir de les últimes dècades del segle passat. Recordem que el regne d'Espanya s'ha convertit en el tercer país amb més desigualtat de la UE-28. I això és així, no només perquè les riqueses immenses no generen —en contra del que diuen reiteradament els seus apologistes— més nivells d'eficiència⁴, sinó també i molt especialment perquè les grans riqueses suposen una amenaça per a la llibertat de la majoria. Com [deia un filòsof del dret](#) no fa gaire: “la

4. Que entrenadors i futbolistes establerts en el regne d'Espanya guanyin 60.000, 100.000 i fins i tot 350.000 euros nets al dia, i metges d'urgència, caixeres de supermercat i personal de neteja guanyin respectivament 10, 30 i 35 euros bruts al dia, no suporta cap racionalitat. I si quantifiquem les fortunes dels Ortega, Botín... la desproporció és aberrant, es miri com es miri.

institució de la propietat privada no pot considerar-se legítima quan uns quants ho tenen tot i la resta, res”. Els oligarques actuals, els qui posseeixen fortunes immenses i desproporcionades, disposen de mitjans de sobres perquè els governs vagin favor seu mitjançant amenaces, suborns i pressions. En aquest cas, no és el criteri de majoria democràtica el que preval, sinó el de la majoria de riquesa. Criteri no democràtic per excel·lència.

Resposta a l'objecció 3

Per descomptat que la renda bàsica no és una mesura que per si sola pugui fer front a tots els problemes plantejats abans, durant i després de la crisi del coronavirus. Ningú no defensa tal simplicitat. La renda bàsica seria una mesura —de gran envergadura, sens dubte— de política econòmica. Però la política econòmica està formada per un conjunt molt ampli de mesures fiscals, monetàries, laborals... Això és el que diferencia precisament les propostes d'esquerra i de dreta de la renda bàsica: 1) com es finança —que és com dir quina part de la població hi guanya i quina part hi perd— i 2) les mesures que l'han d'acompanyar. Ningú no proposa la renda bàsica com l'única sortida als problemes originats pel coronavirus, però sí que és una mesura que apunta a possibles horitzons postcapitalistes o, almenys, de millora molt substantiva dels estats del benestar actuals, tant per a ara mateix, com sobretot per quan hagi passat l'estat d'emergència actual.

L'obsessió per la relació salarial que mostra bona part de l'esquerra en les seves propostes sembla conformar-se amb una assumpció del *statu quo* basat en l'extractivisme urbà i el parasitisme immobiliari i turístic, incapaços de garantir llocs de treball estables ni de qualitat, i d'una inexistent i difícilment recuperable “indústria nacional”. La proposta del [Pla de Xoc Social](#) redactada per molts

sindicats, associacions i moviments socials, en el qual es defensa no només una renda bàsica universal i incondicional sinó també una multitud de mesures necessàries per fer front a la magnitud de la catàstrofe social i econòmica en la qual estem immersos, assenyalant altres possibles camins, i apunta més enllà de la ineficiència i del [silenci administratiu](#), de les draconianes condicionalitats i de les mesures disciplinàries que acompanyen els ajuts per a pobres.

Un món que s'acaba: les receptes de sempre?

Un món s'està acabant, i la UE i els governs dels Estats que la componen pensen amb patrons del vell món. Les mesures acordades per la UE el dijous 9 d'abril són un autèntic fracàs de "solidaritat" i completament insuficients i inadequades. Préstecs, crèdits i avals, sí. Una vegada més, els grans bancs i les grans empreses se situen al centre de l'assignació dels recursos. S'hi hauria pogut fer més i fer-ho millor? Sí, si l'aposta fos la majoria de la població no rica. Per exemple, una intervenció del Banc Central Europeu adquirint deute dels governs integrant-se a la seva cartera que, al seu torn, podria convertir-se en deute perpetu a tipus d'interès zero, sense haver de reemborsar-se. Un [article recent](#) ho rematava: "Actuant en aquesta direcció s'assoliria un objectiu doble: proporcionar als governs la liquiditat que necessiten i reduir el deute públic, i d'aquesta manera s'ampliaria la seva capacitat financera per enfrontar la lluita contra la malaltia i la reconstrucció econòmica i social. La UE també podria haver mirat cap als privilegiats, i no ho ha fet, encara que la situació d'excepcionalitat ho fa imprescindible, i aplicar un impost especial sobre les grans fortunes i patrimonis, sobre les transaccions digitals i sobre el tram de les operacions financeres amb un perfil més especulatiu."

Mentrestant, el govern espanyol continua discutint la proposta de l'anomenada "renda social extraordinària" o com vulguin dir-li, encara que és veritat que ha estat "[ajornada uns quants mesos](#)" (quina rapidesa de reflexos!). Ni un pedaç tan petit per a tan gran ferida motiva una intervenció ràpida. Que diferent que va ser amb la banca fa una dècada! Aquella enèrgica intervenció va ser una opció clara de política econòmica a favor de pocs i en detriment de la majoria. En canvi, la intervenció a favor de la població ("rescatar la gent", deien alguns) és lenta si és que arriba i a més, en el millor dels casos, es tracta d'un pedaç afegit a molts altres pedaços anteriors que, al seu torn, havien aplegat situacions anteriors que, al seu torn... [Més detalladament](#):

"A més de les prestacions i els subsidis existents, hem hagut de sumar: I) prestació extraordinària per cessament d'activitat per a autònoms; II) reconeixement de la prestació d'atur en ERTO@ encara que no s'hagi fet la cotització prèvia necessària; III) subsidi extraordinari per falta d'activitat per a empleades a la llar familiar, i IV) subsidi per fi de contracte temporal de durada inferior a dos mesos per a treballadors sense rendes. Si alguna cosa ha quedat demostrada amb tots aquests "pedaços" que hem hagut d'afegir al nostre sistema de protecció per atur és que aquest és clarament insuficient per donar la cobertura necessària davant de situacions de crisi extrema, especialment per a les i els treballadors, siguin dependents o autònoms, més vulnerables. Ja vam veure una situació similar en la crisi econòmica del 2008, en la qual vam haver també de posar 'pedaços' com ara el PRODI i el PREPARA, perquè la seva durada va fer esclatar les 'costures' del sistema."

7 | Barcelona Societat – Opinió i anàlisi

Un món s'acaba i la població no rica s'hi va enfonsant. El món que ve serà millor o pitjor? Depèn dels objectius que s'imposin. Es tracta de la vella lluita de classes, però de moment els rics van guanyant.